

УДК 336.77.067

С.В. Леонов, д-р екон. наук**М.В. Сапожнікова**, аспірант

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми, Україна

**МІКРОФІНАНСУВАННЯ ЯК КРЕДИТНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ****С.В. Леонов**, д-р екон. наук**М.В. Сапожнікова**, аспірант

ГВУЗ «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины», г. Сумы, Украина

**МИКРОФИНАНСИРОВАНИЕ КАК КРЕДИТНЫЙ ИНСТРУМЕНТ
СТИМУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ****Serhii Lieonov**, Doctor of Economics**Maryna Sapozhnikova**, PhD student

Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine

**MICROFINANCE AS A CREDIT INSTRUMENT TO STIMULATE
SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT***Досліджено вплив мікрофінансування як кредитного інструменту, що стимулює соціально-економічний розвиток держави.****Ключові слова:** мікрофінансування, мікрокредит, малі підприємства, соціально-економічний розвиток.**Исследовано влияние микрофинансирования как кредитного инструмента, стимулирующего социально-экономическое развитие государства.****Ключевые слова:** микрофинансирование, микрокредит, малые предприятия, социально-экономическое развитие.**The influence of micro-credit as a tool that affects the socio-economic development of the state was investigated.****Key words:** microfinance, microcredit, small business, socio-economic development.*

Постановка проблеми. В умовах нестабільної економічної та політичної ситуації дуже важливо приділити увагу соціально-економічному розвитку, який може бути досягнений завдяки підтримці малого та мікропідприємництва. Особливої уваги заслуговує мікрофінансування як кредитного інструменту, що стимулює осіб, які не мають доступу до якісних фінансових послуг, розпочати свою власну справу. Розвиток малого підприємництва сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та, як наслідок, зниженню рівня злочинності в державі. Для ефективного розвитку програм мікрофінансування необхідно простежити світовий досвід застосування таких програм та визначити основні проблеми, які зустрічаються на шляху реалізації цих механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впливу мікрофінансування займаються як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: А. Brune, М. Millone, R. Sapundzhieva, С. Pommerenke, М.В. Биковець, В.С. Гладкова, В.Г. Гончарова, В.Ю. Королькова та інші. Особливої уваги заслуговує праця В.Ю. Королькової, яка розглядає мікрофінансування як інструмент антикризової політики держави. У країнах, де мікрофінансування розвивається на державному рівні, існують статистичні звіти, звіти мікрофінансових установ тощо. Розглядаючи досвід України в питаннях запровадження мікрофінансування, інформацію можна знайти в аналітичному звіті про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні напрацювання в цій сфері, проблемі впровадження мікрофінансування та визначення його необхідності присвячено недостатньо уваги. Необхідно визначити, який вплив має мікрофінансування на розвиток держави загалом та на добробут людей, які не мають доступу до фінансових послуг, зокрема. Аналізуючи досвід інших країн, мо-

жна вирішити, чи необхідно впроваджувати цей інструмент на рівні держави та розробляти систему контролю а регулювання мікрофінансових програм.

Метою статті є аналіз досвіду застосування мікрофінансування в межах державної політики покращення соціально-економічного становища держави, аналіз впливу мікрофінансування на економіку, визначення основних аспектів здійснення мікрофінансової діяльності та визначення основних проблем, які виникають у процесі розвитку мікрофінансування.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи нестабільну економічну ситуацію, яка спостерігається останнім часом, необхідно звернути увагу на стимулювання соціально-економічного розвитку, яке майже неможливе без врахування рівня життя та нагальних потреб населення. Одним з пріоритетних напрямів покращення соціально-економічного становища держави є стимулювання малого та середнього бізнесу. З огляду на значну кількість країн, де помітна кількість населення навіть не перетнула межу бідності, на рівні держави необхідно створити всі умови для розвитку малого підприємництва, адже це сприятиме розвитку середнього класу та покращенню соціально-економічної ситуації в державі.

Використання мікрофінансування як кредитного інструменту стимулювання соціально-економічного розвитку все більше набуває популярності. Не тільки країни з низьким рівнем економічного розвитку використовують цей інструмент. Останнім часом мікрофінансування стає популярним в європейських країнах. З огляду на значну кількість вдалих проєктів, можна використовувати світовий досвід для побудови найбільш вдалої програми мікрофінансування в будь-якій державі.

Серед лідерів використання мікрофінансування для покращення економічного становища населення можна виділити такі країни, як Індія, Бангладеш, В'єтнам та інші. Значного розвитку також набувають програми мікрофінансування в Росії та Грузії. В Україні мікрофінансування тільки починає свій розвиток.

Інструментами мікрофінансування є мікрогранти, мікрострахування, мікрокредити. Останні є особливо популярними, оскільки дозволяють достатньо швидко отримати гроші на розвиток свого бізнес-проєкту. Сутність надання мікрокредитування полягає в тому, що гроші надаються тим особам, які не мають доступу до якісних фінансових послуг або не мають власності для застави. Такий кредит надається на термін до 1 року та передбачає високі відсоткові ставки, оскільки ризиковість такого кредитування дуже висока для кредиторів.

Світова практика показує, що навіть високий процент не відлякує користувачів мікрофінансовими послугами. Здебільшого проєкти реалізуються ефективно та приносять такий обсяг доходу, який покриває навіть кредитні витрати.

Аналізуючи загальний обсяг підприємств і організацій на прикладі України, варто зазначити, що станом на 2013 рік частка малих підприємств у загальному обсязі підприємств та організацій становить 95 %, що продемонстровано на рис. Особливої уваги заслуговує той факт, що серед малих підприємств 81 % становлять мікропідприємства [2].

В умовах нестабільної економічної ситуації сприяння розвитку мікро- та малих підприємств дозволяє створити нові робочі місця, що знижує кількість безробітного населення, а також дозволяє збільшити обсяги реалізації продукції, товарів, робіт та послуг.

У світовій практиці надання мікрокредитів передбачає строк від одного місяця до одного року. Існує також практика надання «коштів до зарплати», коли кредит надається на строк до одного місяця. Відсоток за кредитування в такому випадку значно перевищує стандартні відсотки за кредит, що спричинено тим фактом, що при наданні мікрокредиту організація не висуває вимог до фінансового стану чи матеріальної забезпеченості отримувача кредиту.

Рис. Кількість підприємств за розмірами у загальному обсязі підприємств станом на 2013 рік

Аналізуючи світову практику використання мікрофінансування для покращення економічних показників, не можна оминути країни, які мають найбільший досвід у цьому питанні.

Індія – країна, де мікрофінансування було започатковано, а тому рівень використання мікрофінансових інструментів та їх вплив на стан економіки в цілому простежується найкращим чином. Поняття мікрофінансування може бути визначене як надання кредитних та інших фінансових послуг і продуктів у дуже невеликих обсягах для бідних у сільських, приміських та міських областях для підвищення рівня доходів та поліпшення життєвого рівня населення [6].

Індійська модель мікрокредитування на сьогодні одна з найбільших у світі. Про це свідчить той факт, що там функціонує більше 1,4 млн груп взаємодопомоги, які користуються мікрокредитами, та які включають 20 млн жінок, які виступають позичальниками коштів на розвиток власного бізнесу.

Європейський фінансовий сектор також використовує механізм мікрофінансування для покращення соціально-економічного стану населення, про що свідчить активна діяльність фонду «Європейський прогрес мікрофінансування». Метою діяльності фонду є надання допомоги особам, які не мають доступу до якісних фінансових послуг. Цей фонд фінансує кредити обсягом до 25 000 євро для безробітних, осіб з ризиком втрати роботи, молодих людей чи пенсіонерів, які не мають стабільного джерела доходу. Програма спрямована не тільки на розвиток доступного фінансування, а й на створення важелів впливу на загальний обсяг інвестицій. Вплив цього важеля полягає в тому, що при спільному інвестуванні ризики розподіляються рівномірно. Таким чином, інвестор отримує певну гарантію портфеля інвестицій, який знаходиться в цьому фонді, що робить його більш привабливим для інших інвесторів.

За даними цього фонду, більше 20 000 підприємців вже скористались наданими кредитами та гарантіями на загальну суму 182 млн євро. В доповіді також наголошується на тому, що використання мікрофінансування сприяло створенню нових робочих місць, надаючи кредити безробітним, які не мають можливості позичати гроші у фінансових установ. Варто зазначити, що на цьому досвіді ґрунтується Програма зайнятості та соціальних інновацій, яка розпочала свою діяльність у другій половині 2014 року.

Програми мікрокредитування допомагають перебороти труднощі в отриманні доступу до фінансових послуг – основного бар'єра для підприємців-початківців. Звіт Єврокомісії показує, що 60 % користувачів мікрофінансовими послугами – безробітне або

неактивне населення (на момент надання кредиту), 36 % отримувачів – жінки, 5,9 % отримувачів віком до 25 років. Найбільшої підтримки набули такі сектори економіки, як сільське господарство та торгівля.

Незважаючи на значний обсяг надання мікрокредитів, попит на цей продукт залишається незадоволеним. Зовнішні дослідження надають інформацію про те, що прогалина на європейському ринку мікрофінансування становить 2,7 млрд євро, саме тому розвиток мікрофінансових організацій активно стимулюється. У жовтні 2014 року була започаткована нова програма ЄС з питань зайнятості та соціальних інновацій 2014–2020 (EASI). У межах цієї програми розширюється обсяг мікрофінансової діяльності з метою забезпечення подальшого розвитку. Нова програма також включає в себе інструментарій стимулювання соціальних підприємств. Загальний бюджет EASI на 2014–2020 становить 919 млн євро, з яких 193 млн спрямовані на розвиток мікрофінансування і соціального підприємництва [5].

Останнім часом спостерігається активізація мікрофінансової діяльності також і на фінансовому ринку Росії. На сьогодні цільова аудиторія мікрофінансових організацій охоплює 80 % дорослого населення Росії: більше 60 % користувачів послугами мікрофінансових організацій – жінки, 20 % – молоді особи віком до 28 років. Кількість позичальників – суб'єктів малого підприємництва, які отримували кредити через мікрофінансові організації, оцінюється в 250 тис. од. Структура ринку мікрофінансування наступна:

- 60 % – мікропозики малому підприємництву та мікробізнесу, включаючи індивідуальних підприємців. При цьому близько 70 % мікрозаймів малому бізнесу надаються суб'єктам, які працюють у малих містах та сільській місцевості;
- 30 % – споживчі мікропозики;
- 10 % – кредити до заробітної плати [4].

Значним недоліком діяльності мікрофінансових організацій у Росії є тіньовий ринок – суттєва кількість мікрокредитів надається нелегально, що спричиняє значний відтік коштів державного бюджету.

Ще одна проблема, з якою можна зустрітись у ході реалізації програм мікрофінансування, в тому, що значна кількість підприємців (за різними оцінками від 20 до 40 %) користується методом залучення коштів у друзів та рідних. По суті, такі кредити суттєво відрізняються від банківського: відсутність бюрократизму, короткі строки, найчастіше безвідсоткове повернення. Розмір позик у цьому сегменті доволі часто збігається з розмірами надання мікрокредитів [3]. У такому випадку все суттєвішою стає необхідність розроблення механізму популяризації мікрокредитування, створення системи державного регулювання мікрокредитних операцій та підвищення довіри населення до мікрофінансових організацій.

Варто також звернути увагу на досвід Пакистану. Згідно з даними PRSP, мікрокредитування позитивно впливає на соціально-економічне становище фермерів. Використання такого інструменту, як мікрокредитування в сільськогосподарському секторі привело до поліпшення економічних умов фермерів, покращення рівня їх життя, надало можливості покращити стан здоров'я та надати дітям освіту. Завдяки збільшенню доходів фермерів покращується їх соціально-економічне становище, що сприяє розвитку сільського господарства в сільських районах та покращення економічної ситуації на рівні держави [4].

Таким чином, на основі інформації про розвиток мікрофінансування можна зробити припущення про необхідність впровадження такого методу на рівні держави. Для України, наприклад, використання цього методу є дуже корисним, особливо враховуючи ті соціально-економічні потреби, які країна переживає в останні роки.

Висновки і пропозиції. В умовах нестабільної економічної ситуації однією з найбільш вразливих сфер економіки є малий та мікробізнес, який здебільшого має суттєву питому вагу в загальному обсязі підприємств у державі. Саме тому необхідно розробити ефективний механізм мікрофінансування, який виступатиме не тільки як інструмент вирішення проблем малого підприємництва, а і як інструмент державного соціально-економічного розвитку й антикризової політики.

Сприяння розвитку малого бізнесу дозволить збільшити кількість робочих місць, позитивно впливатиме на зниження рівня злочинності, а з огляду на підвищення доходів населення сприятиме зниженню соціальної напруженості у суспільстві. Дуже важливим для економічного росту є залучення до підприємництва населення з невеликим рівнем доходу. Мікрофінансування в такому випадку є інструментом залучення осіб з гарними бізнес-ідеями та схильністю до ризику до реалізації своїх ідей за допомогою швидкого отримання малого кредиту.

На сьогодні мікрофінансування розглядається як дієва альтернатива споживчому кредитуванню, про що свідчить досвід тих країн, які вже давно впроваджують цей механізм.

Список використаних джерел

1. *Быковец М. В.* Роль микрофинансирования в развитии рынка финансовых услуг и объективная необходимость его государственного регулирования [Электронный ресурс] / М. В. Быковец // Электронный периодический научный журнал «SCI-ARTICLE.RU». – 2013. – № 2. – Режим доступа : http://sci-article.ru/stat.php?i=rol_mikrofinansirovaniya_v_razvitii_rynka_finansovykh_uslug_i_obektivnaya_neobhodimost_ego_gosudarstvennogo_regulirovaniya.
2. *Кількість підприємств за їх розмірами та видами діяльності в 2013 році* [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. *Королькова В. Ю.* Микрофинансирование как инструмент антикризисной и социальной политики / В. Ю. Королькова // Известия Волгоградского государственного технического университета. – 2011. – № 14 (87). – С. 82–85.
4. *Alam M.* Impact of Microcredit Scheme on Socio-economic Status of Farmers (A case study of PRSP in District Gujranwala) /M. Alan, R. Ullah, A. I. Mirza, W. Saleem, M. Elahi, H. Sultan // A Research Journal of South Asian Studies – 2014. – Vol. 29, No. 1. – P. 161–169.
5. *European commission.* Press release. Database [Electronic source]. – Available at : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1178_en.htm.
6. *Kumar Das P.* Microfinance – A Tool for Socio-Economic Development in Rural India [Electronic resource] / Prasann Kumar Das // International Journal of Emerging Research in Management & Technology. – 2014. – Volume 3, Issue 4. – Available at : http://www.ermt.net/docs/papers/Volume_3/4_April2014/V3N4-122.pdf.